

INUTTUT
PISINNAATITAAFFINUT
INSTITUTTI

KALAALLIT NUNAANNI
EQQAKKAT NAAMMATTUMIK
ISUMAGINEQANNGINNERAT
INNUTTAASUT
PEQOISSUSAANNUT
AARLERINAATEQARPOQ

INUIT PISINNAATITAAFFII PILLUGIT SIUNNERSUISOQATIGIIT
RÅDET FOR MENNESKERETTIGHEDER

**KALAALLIT NUNAANNI EQQAKKAT NAAMMATTUMIK
ISUMAGINEQANNGINNERAT INNUTTAASUT PEQQISSUSAANNUT
AARLERINAATEQARPOQ**

Pingaarnertut atuakkiortoq: Annecathrine Carl

Aaqqissuisut: Kalaallit Nunaanni Inuit Pisinnaatitaaffii pillugit Siunnersuisoqatigiit,
Louise Bro Davidsen & Nadja Filskov.

Akisussaasoq: Maria Ventegodt

Kalaallisuunngortitsisoq: Maybritt Lynge

Assit: Arnajaraq Støvlbæk

Ilusilersuisoq: Hedda Bank

Naqiterisoq: Nuuk Offset

ISBN: 978-87-7570-133-9

e-ISBN: 978-87-7570-134-6

© 2023 Kalaallit Nunaanni Inuit Pisinnaatitaaffii pillugit Siunnersuisoqatigiit aamma
Inuttut Pisinnaatitaaffiinnut Institutti – Danmarkimi Nuna Tamakkerlugu Inuttut
Pisinnaatitaaffiinnut Institutti

Saqqummiussaq una ilaannaaluunniit, najoqqutarisaaq ersarissumik nalunaarlugu,
akissarsiutaanngitsumik atorneqaqqissinnaavoq.

Ilaatigut naqinnerit angisuut, oqaaseqatigiit naatsut, oqaatsit kittoraasikkat
ikittut, titarnertaat naaneri nalleqqatigiinngitsut assersuutillu ersarissut atorlugit,
saqqummiussatta sapinngisaaq tamaat tamanit atuarneqarsinnaanissaat
anguniagaraarput.

Pissarsiarisinnaanera pillugu uani annertunerusunik paasisassarsiorit:
www.menneskeret.dk/tilgaengelighed

”

Eqqagassat ulorianartut pillugit NP-iit immikkut nalunaarusiortartuata eqqaavissuarnik nakkutilliinerup annertusarneqarnissaa, sullivinni pissutsinik nakkutilliinerup qulakkeerneqarnissaa, eqqakkanut peqqumaasivinnik atuineq eqqakkanillu ikuallaasarnerup iliuuseqarfiginissaat, 2017-imi Kalaallit Nunaannut innersuussutigaa. Immikkut nalunaarusiortartup Kalaallit Nunaanni sakkutooqarfiusimasuni igitat Kalaallinit inuiannit kissaatigineqanngitsut tamakkerlutik Danmarkimit suussusersillugillu peerneqarnissaat innersuussutigaa.

Tamatumunnga atatillugu nunat tamalaat ileqqui naapertorlugit sorsunnermi atorineqarsimasut eqqakkat mingutsitat, qaartartut qaarneqanngitsut atortullu allat peerneqarnissaasa naalagaaffinnit qulakkeerneqarnissaa, immikkut nalunaarusiortartup oqaatigaa.

Eqqagassanik ulorianartunik naammattumik isumaginninnginneq inuit pisinnaatitaaffiik innarliinerusinnaavoq. Avatangiisinut mingutsitsisut toqunartutallit inuup peqqissusaanut, taamaattumillu peqqinnissamut, inuunissamut namminerlu inuuneqarnissamut pisinnaatitaaffimmut sunniuteqarsinnaapput. Inuttut pisinnaatitaaffinnut Instituttip aamma Kalaallit Nunaanni Inuit Pisinnaatitaaffii pillugit Siunnersuisoqatigiit, Kalaallit Nunaanni ajoqutaasumik mingutsitsinermik pinaveersaartitsinerup akiuniarlunilu suliniuteqarnerup sutigut pitsanngoriaateqartariaqarnerat pillugu, immikkoortut marluk erseqqissarpaat.

PEQQISSUUNISSAMUT PEQQINNARTUNILLU AVATANGIISEQARNISSAMUT INUUP PISINNAATITAAFFEQARNERA

Peqqinnissamut pisinnaatitaaffik avatangiisinullu pisinnaatitaaffik, nunani tamalaani isumaqatigiissutini arlalippassuarni nassuiarneqarlutillu illersorneqarput.¹ Ilaatigut Naalagaaffinni Peqatigiinni (NP) aningaasaqarnikkut, isumaginninnikkut

piorsarsimassutsikkullu pisinnaatitaaffiit pillugit isumaqatigiisummi Danmarkimut Kalaallillu Nunaannut inatsisitigut pisussaaffiliisut, inuit pisinnaatitaaffigaat. Isumaqatigiisummi artikel 12 naapertorlugu naalagaaffiit – matumani aamma Kalaallit Nunaata – inuup kialluunniit timikkut tarnikkullu peqqissuseq anguneqarsinnaasoq annertunerpaaq pisinnaatitaaffigaat akuersaassavaat. Pitsanngortitsiartuarnissamut pisussaaffiup, avatangiisinilu suliffissuaqarnermilu

INNERSUUSSUTIT

Inuttut pisinnaatitaaffinnut Instituttip Kalaallit Nunaannilu Inuit Pisinnaatitaaffii pillugit Siunnersuisoqatigiit innersuussutigaat:

- Naalakkersuisut kommunit peqatigalugit, eqqaavinnik, eqqakkanut katersivittut nakkutigisatut akuerineqarsinnaasunik pilersitsissapput, akuutissanillu toqunartunik aniasoqarsinnaajunnaarlugu eqqakkat katersorneqarnissaannik isumagineqarnissaannillu qulakkeerissallutik.
- Avatangiisinik mingutsinissaq kalaallillu innuttaasut peqqissusaannik navianartorsiortitsinissaq pitsaaliniarlugu, Kalaallit Nunaata Danmarkillu sakkutooqarfiusimasumik Camp Centuryimi saliinissamut piiaanissamullu tamanut takusassiamik pilersaarusiornissaat.

Inatsisartut 2022-imi ukiaanerani ataatsimiinnermini, Kalaallit Nunaanni nunap immikkoortuini nangaassuteqarnerup atorunnaarsinneqarnissaa, akuutissallu arrortikkuminaatsut avatangiisinut navianaatillit pillugit Stockholmimi isumaqatigiisummut ilanngunnissaq akuersissutigaa.

eqqiluisaarnerup sutigut tamatigut pitsanngorsarnissaa, isumaqatigiissutip nassataraa. Naalagaaffiit isumaqatigiissummik akuersisut nappatsaaliinissaq pisussaaffigaattaq.²

Europami Inuit Pisinnaatitaaffii pillugit isumaqatigiissut aamma Danmarkimut Kalaallillu Nunaannut inatsitigut pisussaaffiliivoq, kisiannili peqqinnissamut imaluunniit peqqinnartunik avatangiiseqarnissamut pisinnaatitaaffinnik ersarissunik imaqarani. Europami Inuit Pisinnaatitaaffii pillugit Eqqartuussivik naapertorlugu, isumaqatigiissummi artikel 8 naapertorlugu, nammineq inuuneqarnissamut pisinnaatitaaffik siammasissumik paasineqassaaq, taamaalilluni peqqinnissamut pisinnaatitaaffik, inuit pisinnaatitaaffii pillugit isumaqatigiissummi inuit pisinnaatitaaffiattut illersugaasinnaalluni.³ Avatangiisinik ajoqusiinerit imal. siunissami ajoqusiinnaanerit pinngortitamaluunniit ajunaarnersuit pissutigalugit, inuunermut imal. nammineq inuttut inuunermut pisinnaatitaaffik annikillilerneqarpat, apeqqutit avatangiisinut pinngortitamullu tunngasut isumaqatigiissummi nassuiarneqarnissaat, Europami inuit pisinnaatitaaffii pillugit eqqartuussiviup akueraattaq. Taamaattumik inuit pisinnaatitaaffii pillugit eqqartuussivik-assersuutigalugu silaannaap mingutsinneqarnera⁴, eqqakkat amerliartuinnarnerat⁵, asbestimik navianartorsiortitsineq⁶, kuussuaqarnerit⁷, nunap sisoorneri⁸ aamma metanip qaarneri⁹ pillugit isumaqatigiissummi artikel 2 naapertorlugu, inuunissamut pisinnaatitaaffimmuut kiisalu artikel 8 naapertorlugu, angerlarsimaffimmuut namminerlu inuuneqarnissamut pisinnaatitaaffimmuut atatillugu suliaqartarnikuuvoq.

Inuit pisinnaatitaaffii pillugit eqqartuussiviup, suliffissuaqarfiit sammisaat ulorianartut, pingaartumillu sammisat avatangiisinut peqqissutsimullu akornutaasinnaasut, naalagaaffiit piginnaatitsineq, pilersitsineq, sillimaniarneq aamma nakkutiginninneq inatsisiliorfigissallugit pisussaataaffigisinnaagaat ilaatigut oqaatiginikuuua.¹⁰ Tamanna

Sisimiuni Ilulissanilu ikuallaaviit eqqakkanut ikualagassanut mikivallaarput. Eqqaavissuarnilu katersorneqarlutik. Uani takuneqarsinnaavoq Sisimiuni eqqaavissuaq, oktober 2022.

avatangiisinut sunniutaasut kinguneri suli uppernarsineqanngikkaluarpataluunniit, naalagaaffiit kinguneqarluartussanik iliuseqartariaqarnerannik, avatangiisinullu navianaatilinnik aaqqinneqarsinnaanngitsunillu ajoqusiinnaanernut pitsaaliuutaasussanik atuutilersitsisariaqarnerannik nassataqarsinnaavoq.¹¹

Eqqakkanik katersineq, suliarinninneq paaanerlu suliaasut ulorianartut, nammineq inuuneqarnissamut, angerlarsimaffeqarnissamut avatangiisinilu isumannaatsuni peqqinnartunilu inuunissamut pisinnaatitaaffimmik illersuinissamut naleqquttunik naammaginartunillu eqqussinissamut, Naalagaaffik pisussaaffeqartoq, Europami inuit pisinnaatitaaffii pillugit eqqartuussiviup oqaatiginikuuuaattaq. Naalagaaffiup suulluunniit eqqakkanik iluameersumik isumaginnissinnaanermut sivisuumik qulakkeerinnissinnaasimannginnera, inuit pisinnaatitaaffii pillugit isumaqatigiissummi artikel 8-mi, inuttut nammineq inuunissamut

pisinnaatitaaffimmik unioqqutitsinermik kinguneqarsinnaavoq.¹²

NP-iit ukiut tuusintillit aappaannut ikaarsaarnermi, aamma nunarsuarmit NP-iinni isumasioqatigiinnernut atatillugu isumaqatigiissutinik immikkut ittunik arlalinnik – nalinginnaasumik illoqarfimmut isumasioqatigiinnerup ingerlanneqarfianut atsiussanik – avatangiisinut tunngatillugu pisinnaatitaaffimmut atatillugu immikkut attuumassuteqartunik akuersissuteqarnikuupput.

NP-iit akuutissat arrortikkuminaatsut avatangiisinut ulorianaatillit pillugit Stockholmimi isumaqatigiissutaat 2001-imeersoq, akuutissat arrortikkuminaatsut avatangiisinut ulorianaatillit annikillisarmissaannut siunissamilu unitsinnissaannut piumasagaammik imaqarpoq. Tamanna ilaatigut dioxin-inut atuuppoq, taanna hormoninut akornutaasinnaavoq kræfteqalersitsisinnaallunilu. Isumaqatigiissummi artikel 3, imm. 2, litra a naapertorlugu

akuutissanik ulorianartunik aniatitsinerup annikinnerpaaffimmiitinnissaanut imaluunniit pinngitsoortinnissaanut iliuutsinik pisariaqartunik aalajangiinikkut, naalagaaffiup inuit peqqissusaat kiisalu avatangiisit illersussavai. 2004-mi isumaqatigiissut Danmarkimi atulersinneqarpoq, Kalaallit Nunaannullu atatillugu tunuarsimaarfeqarluni.¹³ Tunuarsimaarfiginninnerup tamatuma atorunnaarsinneqarnissaa 2022-imi novembari qaammat Inatsisartuni amerlanerussuteqartut akuersissutigaat.¹⁴

NP-iit avatangiisit pillugit suliassaqaarfimmi paasissutissanik pissarsinnaanermut, aalajangiiniarnermi, tamat peqataasinnaanerannut kiisalu naammagittaalliorsinnaanermut eqqartuussivimmullu tunniussisinnaanermut Århusimi isumaqatigiissut 1998-imeersoq, avatangiisini peqqinnartuni inuunissamut pisinnaatitaaffimmik qulakkeerinninnissamik siunertaqartunik, naalagaaffinnut piumasagaatinik arlalippassuarnik imaqarpoq. Naalagaaffiit ilaatigut avatangiisinut paasissutissanik pissarsiariuminartunik qulakkeerinnissapput, avatangiisit pillugit nalunaarutininik saqqummiussisassapput, suliaat pillugit tamanut paasissutissiisarnissaannut suliffeqarfinnik kajumissaarisassapput, pinngortitamik ingerlatsinermi suliniutit annertunerusut aalajangiiviginiarneqarnerini peqataanissamut innuttaasunik periarfissiissapput, kiisalu naammagittaalliorfiusinnaasunik isumaginnissallutik. 2003-mi isumaqatigiissut Danmarkimi atulersinneqarpoq, Kalaallit Nunaannut atatillugu nunap ilaanut nangaassuteqarluni.¹⁵ NP-iinni kviksølvi pillugu Minamatami isumaqatigiissummi 2013-imeersumi kviksølvimik aatsitassarsiorneq, akoorineq, niuernerneq, pilersitsineq, isumaginninneq toqqorsivimmiittuuteqarnerlu pillugit killilersuutit ilaatigut aalajangersarneqarput. Inuit peqqissusaat kiisalu avatangiisit kviksølvip akornutaasumik sunniutigisinnaasaanut illersornissaat, isumaqatigiissummi siunertaavoq¹⁶, isumaqatigiissullu Japanimi illoqarfimmut,

1950-ikkunni inuppassuit kviksølvip toqunartuanik patsiseqartumik nappaateqarlutik toquffigisaannut atsiussaavoq¹⁷. 2017-imi isumaqatigiissut Danmarkimi atulersinneqarpoq¹⁸, 2021-milu Kalaallit Nunaannut atatillugu nangaassuteqarneq peerneqarluni.¹⁹

Nunap inoqqaavisa naggueqatigiillu pisinnaatitaaffii pillugit isumaqatigiissut nr. 169, 1989-imeersoq, naalagaaffiit namminersortut artikel 4, imm. 1 naapertorlugu, pisariaqartitsineq naapertorlugu, ilaatigut nunap inoqqaavisa avatangiisaasa qulakkeerneqarnissaat siunertaralugu, iliuusissanik immikkut ittunik akuersisoqartassaaq. Nunap inoqqaavisa najugaanni avatangiisinik illersuinissaq piujuaannartitsinissarlu siunertaralugit, Naalakkersuisut inuiaat ikiortigalugit iliuusissanik aalajangiisassapput.²⁰ Nunap inoqqaavisa pisinnaatitaaffii pillugit isumaqatigiissut Danmarkimit akuerineqarpoq taamaalillunilu inatsisitigut pisussaaffiilluni.²¹

Nunap Inoqqaavisa pisinnaatitaaffii pillugit NP-iinni nalunaarummi artikel 29, imm. 2 naapertorlugu, nunani imaluunniit nunap ilaani nunap inoqqaavisa pigisaanni, nunap inoqqaavi siusinaartumik kiisalu

paasissutissiissutigineqarsimasumik akuersissuteqartinnagit atortussanik ulorianartunik uninngatitsisoqannginnissaa imaluunniit paaasoqannginnissaa qulakkeerniarlugu, naalagaaffiit aaqqiissutinik sunniuteqarluartunik eqqussissapput. Aalajangersakkami tassani imm. 3 naapertorlugu, naalagaaffiit aaqqiissutinik sunniuteqarluartunik eqqussissapput, tamatumani atortunik ulorianartunik, inuiaqatigiit sunnerneqarsimasut peqqissusaat pillugu nakkutilliinissamut, nappatsaaliinissamut kiisalu peqqisseqqinnissamut pilersaarutinik ineriartortitsisoqarlunilu pilersitsisoqarnissaa qulakkeerniarneqarluni. Nalunaarut inatsisitigut pisussaaffiliinngilaq, politikkimiilli isigalugu nunap inoqqaavisa pisinnaatitaaffiisa nalunaarsorsimaffiat annertunerpaallunilu nassuiarluarneqarnerpaavoq. Nalunaarut 2007-imi akuersissutigineqarmat Danmark akuerseqataavoq²², 2011-milu nalunaarut annertuumik tapersorsorlugu kiisalu sulinerminni imarisai naammasserusukkitik, Naalakkersuisut paasissutissiissutigaaq.²³ 2017-imi nunanut allanut tunngasunut Naalakkersuisoq Vittus Qujaukitsoq- ilaatigut NP-iit nunap inoqqaavi pillugit immikkut nalunaarusiortartuannut naammagittaalliorpoq. Amerikamiut sakkutooqarfigisimasaanni salinissamut atatillugu Danmarkip akisussaaffianut tunngasut

ilaatigut naammagittaalliutigineqarput.
Tamatumali kinguninngua naammagittaalliutit
tunuartinneqarput.²⁴

Eqqagassat ulorianartut pillugit NP-iit immikkut
nalunaarusiortartuata eqqaavissuarnik
nakkutilliinerup annertusarneqarnissaa,
sullivinni pissutsinik nakkutilliinerup
qulakkeerneqarnissaa, eqqakkanut
peqqumaasivinnik atuineq eqqakkanillu
ikuallaasarnerup iliuuseqarfiginissaat, 2017-imi
Kalaallit Nunaannut innersuussutigaa.²⁵ Immikkut

nalunaarusiortartup Århusimi isumaqatigiissutip
Kalaallit Nunaanni atuutsinneqarnissaa,²⁶
Kalaallit Nunaanni sakkutooqarfiusimasuni
igitat Kalaallinit inuiannit kissaatigineqanngitsut
tamakkerlutik Danmarkimit suussusersillugillu
peerneqarnissaat innersuussutigaa.²⁷
Tamatumunnga atatillugu nunat tamalaat ileqqui
naapertorlugit, sorsunnermi atorneqarsimasut
eqqakkat mingutsitat, qaartartut qaarneqanngitsut
atortullu allat peerneqarnissaasa
naalagaaffinnit qulakkeerneqarnissaa, immikkut
nalunaarusiortartup oqaatigaa.²⁸

PIUJUAANNARTITSINISSAMIK INERIARTORTITSINEQ PILLUGU NP-IIT NUNARSUARMILU ANGUNIAGAAT 17-IT

Anguniakkap imm. 3.9: 2030 sioqqullugu
akuutissanik navianartorsiortinneqarneq kiisalu
silaannaap, erngup nunallu mingutsinneqarnerisa
malitsigisaanik toqusartut napparsimalersartullu
ikilisinneqassapput.

Anguniakkap imm. 6.3: 2030 sioqqullugu
mingutsitsinerup annikillisinneqarneratigut,
eqqagassanik maangaannaq eqqaajunnaarnikkut,
akuutissanik arortikkuminaatsunik allanillu
navianartunik aniatitsineq annikillisillugu,
imeq errortuutikoq affaannanngortillugu
atoqqinneqartarneralu annertuumik qaffallugu
nunarsuarmilu atoqqiisarneq isumannaallisillugu,
erngup pitsaassusaa qaffanneqassaaq.

Anguniakkap imm. 11.6: 2030 sioqqullugu
innuttaasumut ataatsimut mingutsitsineq-
silaannaap pitsaassusaata inoqutiginnilu
eqqagassalerinerup immikkut pingaartinnerisigut
- annikillisinneqassaaq.

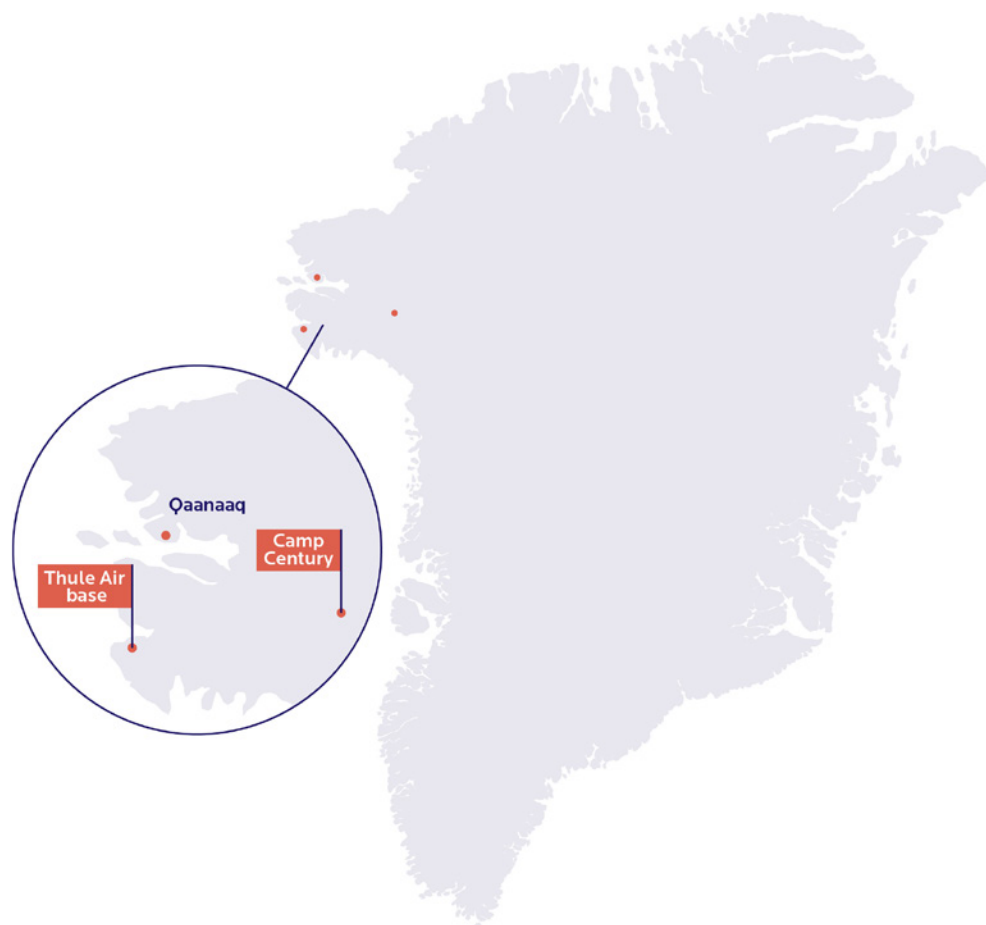
Anguniakkap imm. 12.4: 2020 sioqqullugu
avatangiisinut tunngatillugu akuutissanik
eqqagassanillu, taakku piunerat tamakkerlugi
suliaqarneq illersorneqarsinnaasoq
anguneqassaaq, silaannarmullu, immamut

nunamullu aniatitsinerup inuit peqqissusaannut
avatangiisinullu kingunerluuteqarsinnaanera
annikinnerpaaffissaaniitinniarlugi, annertuumik
annikillisinneqassaaq

Anguniakkap imm. 15.5: Pissusissamisoorutumik
uumasooqarfiusut ajorseriarnissaat killilerniarlugi,
uumasut assigiinngisitaartuunerinik
annaasaqarneq unitsinniarlugi ingerlaannartumik
pingaarutilimmillu iliuuseqartoqassaaq, 2020-
ilu nallertinnagu uumasut nungoratarsinnaasut
illersorneqassapput nungutaanissaallu
pingitsoortinneqarluni.

Anguniakkap imm. 16.7: Aaqqisuussaannikkut
inissisimaffinni tamani aalajangiiniartarnerit;
naalaarnermik, akuutitsinermik,
peqataatitsinermillu tunngaveqartut
amerlanerussuteqartunillu sinniisuuffigineqartut
qulakkeerneqassapput.

Anguniakkap imm. 16.10: Nunani tamalaani
inatsisit nunanilu tamalaani isumaqatigiissutit
naapertorlugit, paasissutissanut kikkut
tamarmik periarfissaqarnerat, tunngaviumillu
kiffaanngissuseqarnermut pisinnaatitaaffinnik
illersuineq qulakkeerneqassapput.

Assiliartalersuisoq: Michael Länger

EQQAAVISSUIT

Eqqaavissuarniit mingutitsineq Kalaallit Nunaanni eqqagassalerinerup akisussaaffittut tigunegareernerani ajornartorsiutaavoq. Nalinginnaasumik kommunit eqqagassalerinermik isumaginnittupput.²⁹

Nuna tamakkerlugu eqqagassalerinermut tunngatillugu paasisutissanik aqqisuussamik katersisoqanngilaq.³⁰ Taamaammat ass. eqqagassat annertussusaannut, suunerannut, akuutissallu toqunartullit annertussusaannut-pingaartumik dioxin-imut tunngatillugu ineriartorneq malinnaaffigiuminaappoq. Iliuserilikkallu maleruagassallu nutaat naammattumik sunniuteqarnerat nakkutigiuminaalluni.

2020-imi sumiiffinni assigiinngitsunik eqqagassalinni Naalackersuisuniillu avatangiisinut tunngatillugu akuerisaallutik aqqisuussatut oqaatigineqarsinnaasunik nakkutiginilinnik suli eqqaavissuaqanngilaq. Taamaammat eqqagassat avatangiisinut tunngatillugu tamakkiisumik illersorneqarsinnaasumik uninngatinneqanngillat, nunaqarfinnilu

amerlasuuni illoqarfinnilu ataasiakkaani nakkutigineqanngitsunik suli eqqaaveqarpoq. Naalackersuisut 2020-imi takussutissiisutaat naapertorlugu, Kalaallit Nunaanni eqqaavissuarni nakkutigineqanngivissutut oqaatigineqartuni 73-iusunit 47-iillutik.³¹ Tamanna ilaatigut eqqakkat uninngatinneqartut gas-imut-, tipimut-, pujoralannut-, uumasunut ajoqutaasunut imaluunniit sialummit mingutsinneqarsimasumit, imermut akornutaasinnaasunik nakkutilliisoqannginneranik isumaqarpoq. Eqqakkat ikuallanneqarsinnaasunit amerlanerujuaannarnerat nalinginnaasumik unammillernartuuvoq. Tamanna eqqakkat eqqaavissuarniittut qaleriaat amerliartuinnarnerannik kinguneqarpoq.

Eqqakkanut ikuallaaviit nutartertariaqarputtaaq, nunaqarfinni amerlasuuni ikuallaaviit atunngillat nungullarsimallutilluunniit. Kalaallit Nunaat tamakkerlugu 2020-mi ikuallaaviit affai sinneqartut ingerlanngillat.³² Tamatuma saniatigut illoqarfiit ilaanni ikuallaaviit eqqakkat ikuallatassat ilaat isumagisinnaanngilaat. Tamanna eqqaavissuarnik peqqissutsimut ulorianartunik pilersitsisarpoq, eqqakkat allat

inissaqartinniarlugit eqqakkanik silaannarmi ikuallaasoqartarluni. Nunaqarfiit ilaanni ikuallaaviit mikisut, avatangiisinut killilimmik illersuuteqarput pujorlu aniatinneqartoq naammaginartumik salinneqarsinnaanani. Taamaasilluni akuutissanik toqunartunik peqqissutsimullu akornutaasunik, soorlu dioxinimik sikumi, nerisassani inunnilu katersuuttartunik aniatitsisoqartarluni.³³

2018-imi Naalakkersuisut kommunillu akornanni, nuna tamakkerlugu ikuallaaviit marluk pilersinneqassasut, politikikkut isumaqatigiissutigineqarpoq, nunamit tamarmit eqqakkat avatangiisinut peqqissutsimullu akisussaassuseqartumik suliarineqarsinnaanngorlugit taakkununga nassinneqarsinnaanissaannut naammattumik inissallit.³⁴ Ikuallaaviit taakku nutaat Sisimiuni Nuummilu pilersinneqassasut, kiisalu 2024-mit ikuallaaviit tamarmik EU-mi ikuallaaviit pillugit malitassani, assersuutigalugu putsumik gassitalimmik saliinermut piumasaqaatit naammassissagaat, 2020-miit 2031-mut eqqakkat pillugit iliuusissatut pilersaarummi erserpoq.³⁵

2018-imi Inatsisartut Avatangiisinut Aningaasaateqarfimmik pilersitsinissaq akuersissutigaat, taanna Kalaallit Nunaanni avatangiisit pillugit pissutsinik nukittorsaanermut tapertaassaaq. Aningaasaateqarfimmi aningaasat, Naalakkersuisunit aqunneqartut, sammisanut tapersiilluni- soorlu ikuallaavinnik pilersitsinermut nutarterinermulluunniit eqqakkanullu aaqqiissutissanut eqqagassalerinermullu atorineqarsinnaapput. Avatangiisinulli Aningaasaateqarfik sammisanut aatsitassanut taakkunungalu pingaaruteqartunut Inatsisartut inatsisaanni ilaasunut tapiissuteqarsinnaanngilaq.³⁶ Taamaalilluni pitsaasunik iliuuseqartoqaraluaq, ilaatigut Stockholmimi isumaqatigiisummut tunuarsimaarfiginninnerup atorunnaarsinneqarneragut, eqqagassat innuttaasut peqqissusaannut aarlerinaatilimmik katersorneqaratillu eqqarneqannginnissaannik qulakkeerisumik, pinasuartumik siunnerfilimik iliuuseqarnissaq pisariaqarpoq.

SAKKUTOOQARFIUP CAMP CENTURYP SALINNEQARNERA PILLUGU ILISIMATITSISSUT

USA-p Kalaallit Nunaanni sakkutooqarnikkut sammisaasa kingunerisaanik, sakkutooqarfiit qimaannakkanik kiisalu eqqakkanik ulorianartunik, ilaatigut atortussanik qinngornernik ulorianartunik peqqissutsimut akornutaasinnaasunik akulinnik, kiisalu toqunartunik avatangiisinut ulorianartunik soorlu Poly-Chlorerede Biphenylinik (PCB) qimaannakkanik arlalinnik peqarpoq. Tamakku salinneqarnissaat Kalaallit Nunaannit ukiorpassuarni kissaataasimavoq.

Camp Century 1959-ip 1960-illu akornanni USA-mit sermersuarmit inissinneqarsimavoq atorneerussimallunilu. Sermersuarmit sakkutooqarfik untritilinnik arlalinnik inoqartussiaq, atomi atorlugu nukissiummit innaallagissamik pilersugaavoq.³⁷ Sakkutooqarfimmi eqqakkat ulorianartut, atortussat qinngornernik ulorianartunik akullit kiisalu toqunartut avatangiisinut ulorianartut, silaannaap kissatsikkiartorerata sermimik aatsiartuaarnera ilutigalugu nuiartuaarnissaat ernummatigineqarnikuuvoq.³⁸ Tamanna sakkutooqarfiusimasut, ilisimatusartunit GEUS-imeersunit (De Nationale Geologiske Undersøgelser for Danmark og Grønland), 2021-imi saqqummiunneqartumik, misissuiffigineqarnerannik kinguneqarpoq. Misissuineq naapertorlugu Camp Centuryymi eqqakkat maanna ukiuni untritilikkaani sermersuarmit aagussaannissaat naatsorsuutigineqanngilaq (ukiup 2100-ip tungaanut). Eqqakkat maanna ukiuni utritilikkaani sermip aanneranit anguneqarnissaat naatsorsuutigineqanngilartaq.³⁹ Misissuinermit ukiup 2100-ip kingorna GEUS-imit isummerfigineqanngilaq.

USA-p Danmarkillu isumaqatigiissuteqarnerisigut sorsunnarsuit aappaanni 1950-ikkunnilu sakkutooqarfiit pilersinneqarsimasut salinneqarnissaat pillugu 2018-imi Danmark aamma Kalaallit Nunaat

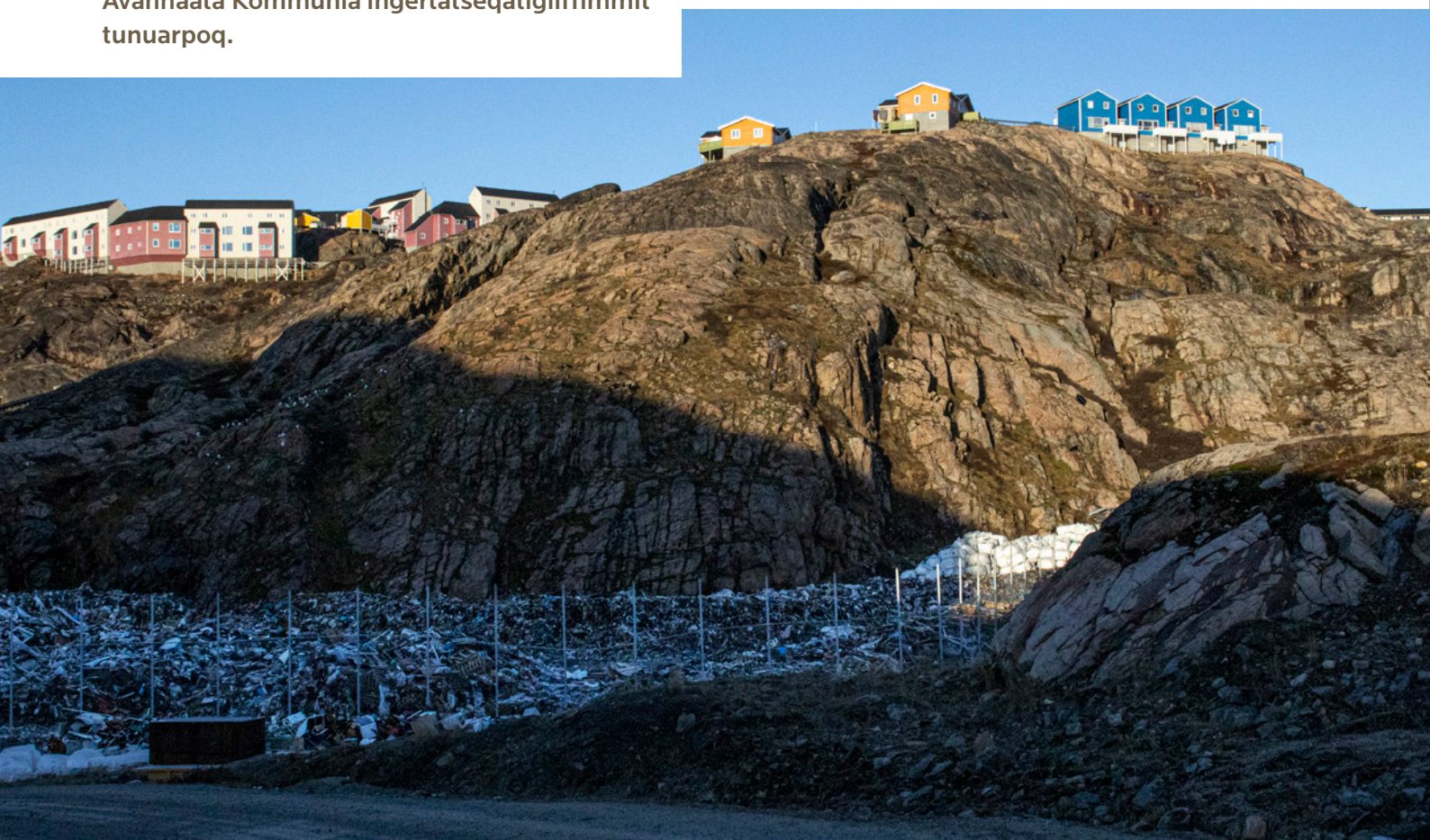
isumaqatigiipput. Isumaqatigiisummi sumiiffiit taamaallaat sakkutooqarfittut atorneqarunnaarsimasut, allatullu isumaqatigiissuteqarfigineqarsimanngitsut ilaapput.⁴⁰ Sakkutooqarfik Camp Century isumaqatigiisummi ilanngunneqanngilaq.

Kalaallit Nunaanni Inuit Pisinnaatitaaffii pillugit Siunnersuisoqatigiit Inuttullu pisinnaatitaaffinnut Insituttip naliliinerat naapertorlugu, Danmark Kalaallit Nunaallu, sakkutooqqarfiusiumasumik salinissaq piaanissarlu pillugit pilersaarutit tamanut ammanerusumik ingerlanissaat isumaliutigissavaat.

Avatangiisinut peqqissutsimullu tunngatillugu massakkorpiaq aarlerinartorsiortoqanngikkaluaq, Siunnersuisoqatigiit Institutillu naliliinerat naapertorlugu, siunissami aarlerinaatillit

qanoq iliuseqarfigineqarnissaannut, tamanit pissarsiarineqarsinnaasunik paasissutissaqarnissaa pisariaqarpoq. Tamanna pingaartumik navianaatilinnik aaqqinneqarsinnaanngitsunillu avatangiisinut ajoqusiinnaaneq pitsaaliniarlugu, pisarialinnik suliniuteqarnissamut innuttaasullu peqqissusaannik ajoqusiinnaasunut illersuinissamut, inuit pisinnaatitaaffii pillugit pisussaaffinnit isigineqassaaq.

Kalaallit Nunaanni kommunit tallimaasut eqqagassalerinermi ingerlatseqatigiiffik ESANI, Nuummi Sisimiunilu ikuallaavissanik ingerlatsisuusussa, 2019-imi ataatsimoorullugu pilersippaat. Kingorna Avannaata Kommunianinggerlatseqatigiiffimmit tunuarpoq.

NAJOQQUTARISAT

- 1 Ilaatigut takuuk Naalagaaffiit Peqatigiit (NP) ammip qalipaataa pillugu immikkoortitsisarneq pillugu isumaqatigiissutaani imm. 11, NP-iit arnat pillugit Isumaqatigiissutaani imm. 12, NP-iit meeqqat pillugit Isumaqatigiissutaani imm. 24 aamma NP-iit innarluutillit pillugit Isumaqatigiissutaani imm. 25.
- 2 NP-iit aningaasaqarnikkut, isumaginninnikkut piorsarsimassutsikkullu pisinnaatitaaffiit pillugit isumaqatigiissutaani imm. 12-2, litra b aamma c.
- 3 Ilaatigut takuuk Europami Inuit Pisinnaatitaaffii pillugit Eqqartuussivik, López Ostra akerleralugu Spania, 9. december 1994, suliap normua 16798/90: Europami Inuit Pisinnaatitaaffii pillugit Eqqartuussivik, Brincat allallu akerleralugu Malta, suliap normua 60908/11, 62110/11, 62129/11, 62312/11 aamma 62338/11.
- 4 Europami Inuit Pisinnaatitaaffii pillugit Eqqartuussivik, López Ostra akerleralugu Spania, 9. december 1994, 24. oktober 2014, suliap normua 16798/90
- 5 Europami Inuit Pisinnaatitaaffii pillugit Eqqartuussivik, di Sarno allallu akerleralugu Italia, 10. april 2012, suliap normua 30765/08.
- 6 Europami Inuit Pisinnaatitaaffii pillugit Eqqartuussivik, Brincat allallu akerleralugu Malta, suliap normua 60908/11, 62110/11, 62129/11, 62312/11 aamma 62338/11.
- 7 Europami Inuit Pisinnaatitaaffii pillugit Eqqartuussivik, Kolyadenko allallu akerleralugu Rusland, 9. juli 2012, suliap normua 17423/05, 20534/05, 20678/05, 23263/05, 24283/05 aamma 35673/05.
- 8 Europami Inuit Pisinnaatitaaffii pillugit Eqqartuussivik, Budayeva allallu akerleralugu Rusland, 29. september 2008, suliap normua 15339/02, 21166/02, 20058/02, 11673/02 aamma 15343/02.
- 9 Europami Inuit Pisinnaatitaaffii pillugit Eqqartuussivik, Önerıldız akerleralugu Tyrkia, 30. november 2004, suliap normua 48939/99.
- 10 Europami Inuit Pisinnaatitaaffii pillugit Eqqartuussivik, Tatar akerleralugu Rumania, 6. juli 2009, suliap normua 67021/01, tunngavik 88.
- 11 Europami Inuit Pisinnaatitaaffii pillugit Eqqartuussivik, Tatar akerleralugu Rumania, 6. juli 2009, suliap normua 67021/01, tunngavik 109.
- 12 Europami Inuit Pisinnaatitaaffii pillugit Eqqartuussivik, di Sarno allallu akerleralugu Italia, 10. april 2012, suliap normua 30765/08, tunngavik 112.
- 13 Nalunaarut nr. 29, 14. oktober 2004-meersaq, akuutissat arrortikkuminnaatsut avatangiisinut ulorianaatillit pillugit Stockholmimi isumaqatigiisummit 22. maj 2001-imeersumit.
- 14 Inatsisartut – 2022-imi ukiaanerani ataatsimiinneranni, imm. 124
Namminersorlutik Oqartussat Stockholmimi nunani tamalaani isumaqatigiisummut tunngatillugu Kalaallit Nunaannut nunamut nangaassuteqarneq atorunnaarsissagaat pillugu Inatsisartunut aalajangiiffigisassaattut siunnersuut. Kalaallisut danskisullu uani atuarneqarsinnaavoq: <https://ina.gl/samlinger/oversigt-over-samlinger/samling/punktliste/>.
- 15 Nalunaarut nr. 10, 13. marts 2003-meersaq avatangiisit pillugit suliassaqarfimmi paasisutissanik pissarsisinnaanermut, aalajangiiniarnermi tamat peqataasinnaanernut kiisalu naammagittaalliorsinnaanermut eqqartuussivimmullu tunniussisinnaanermut Århusimi isumaqatigiisut 25. juni 1998-imeersaq.
- 16 Minamatami isumaqatigiisummi imm. 1.
- 17 NP-iit Minamatami isumaqatigiisummi sammisaq pillugu quppererat. Tuluttut uani pissarsiarineqarsinnaavoq: <https://www.mercuryconvention.org/en>.
- 18 NP-iit Minamatami isumaqatigiissutaannut NP-iit illua-tungiusunut kiisalu atsiornernut takussutissiaa. Tuluttut uani pissarsiarineqarsinnaavoq: <https://www.mercuryconvention.org/en/parties/dnk>.
- 19 NP, Minamata Convention on Mercury: Denmark: Withdrawal of declaration relating to the territorial exclusion in respect of Greenland, 11. februar 2021. Tuluttut uani

- pissarsiarineqarsinnaavoq: <https://treaties.un.org/doc/Publication/CN/2021/CN.61.2021-Eng.pdf>.
- 20 Nunap inoqqaavisa pisinnaatitaaffii pillugit isumaqatigiisummi nr. 169, 28. juni 1989-meersumi naalagaaffinni nammineersortuni nunap inoqqaavinut naggueqatigiinullu tunngasoq imm. 7- 4.
- 21 Nalunaarut nr. 97, 9. oktober 1997-imeersoq nunap inoqqaavisa pisinnaatitaaffii pillugit isumaqatigiisut nr. 169, 28. juni 1989-imeersoq naalagaaffinni nammineersortuni nunap inoqqaavinut naggueqatigiinullu tunngasoq. Nalunaarut nr. 97, 9. oktober 1997-imeersoq nunap inoqqaavisa pisinnaatitaaffii pillugit isumaqatigiisummi nr. 169, 28. juni 1989-meersumi naalagaaffinni nammineersortuni nunap inoqqaavinut naggueqatigiinullu tunngasoq.
- 22 NP, General Assembly official records, 61st session: 107th plenary meeting, A/61/PV.107, 13. September 2007. Tuluttut uani pissarsiarineqarsinnaavoq: <https://digitallibrary.un.org/record/606764?ln=en>.
- 23 Human Rights Council, National report submitted in accordance with paragraph 15 (a) of the annex to Human Rights Council resolution 5/1 Denmark, 17. februar 2011, A/HRC/WG.6/11/DNK/1, punkt 109.
- 24 Berlingskemiitooq takuutaaq, "Kalaallit Nunaata Danmark pillugu Naalagaaffinnut Peqatigiinnut naammagittaalliunni utertikkaa": <https://www.b.dk/politiko/groenland-traekker-klage-til-fn-over-danmark-tilbage> og Information, "Grønland klager over Danmark til FN" <https://www.information.dk/udland/2017/05/groenland-klager-danmark-fn>
- 25 Naalagaaffiit Peqatigiit Inuit Pisinnaatitaaffii pillugit Siunnersuisoqatigiivi, Report of the Special Rapporteur on the implications for human rights of the environmentally sound management and disposal of hazardous substances and wastes on his mission to Denmark and Greenland, A/HRC/39/48/Add.2, 14. november 2018, punkt 84, litra e-f.
- 26 Naalagaaffiit Peqatigiit Inuit Pisinnaatitaaffii pillugit Siunnersuisoqatigiivi, Report of the Special Rapporteur on the implications for human rights of the environmentally sound management and disposal of hazardous substances and wastes on his mission to Denmark and Greenland, A/HRC/39/48/Add.2, punkt 84(a).
- 27 Naalagaaffiit Peqatigiit Inuit Pisinnaatitaaffii pillugit Siunnersuisoqatigiivi, Report of the Special Rapporteur on the implications for human rights of the environmentally sound management and disposal of hazardous substances and wastes on his mission to Denmark and Greenland, A/HRC/39/48/Add.2, 14. november 2018, punkt 84, litra c.
- 28 Naalagaaffiit Peqatigiit Inuit Pisinnaatitaaffii pillugit Siunnersuisoqatigiivi, Report of the Special Rapporteur on the implications for human rights of the environmentally sound management and disposal of hazardous substances and wastes on his mission to Denmark and Greenland, A/HRC/39/48/Add.2, 14. november 2018, qup. 16.
- 29 Naalakkersuisut, Eqqakkanik isumaginnineq pillugu pilersaarut 2020-2031, 2020, qupperneq 12. Qallunaatut uani pissarsiarineqarsinnaavoq: <https://naalakkersuisut.gl/~media/Nanoq/Files/Publications/Natur/Affaldshandlingsplan%202020-2031.pdf>.
- 30 Aamma takuuk Nunani Avannarlerni Ministerit Siunnersuisoqatigiivi, Analysis of Nordic regulatory framework and its effect on waste prevention and recycling in the region, 2019, qupperneq 75ff. Tuluttut uani pissarsiarineqarsinnaavoq: <http://norden.diva-portal.org/smash/get/diva2:1304371/FULLTEXT01.pdf>.
- 31 Naalakkersuisut, Eqqakkat pillugit iliuusissatut pilersaarut 2020-2031, 2020, qupperneq 17. Qallunaatut uani pissarsiarineqarsinnaavoq: <https://naalakkersuisut.gl/~media/Nanoq/Files/Publications/Natur/Affaldshandlingsplan%202020-2031.pdf>.
- 32 Naalakkersuisut, Eqqakkat pillugit iliuusissatut pilersaarut 2020-2031, 2020, qupperneq 15-17. Qallunaatut uani pissarsiarineqarsinnaavoq:

- <https://naalakkersuisut.gl/~media/Nanoq/Files/Publications/Natur/Affaldshandlingsplan%202020-2031.pdf>.
- 33 Nunani Avannarlerni Ministerit Siunnersuisoqatigiivi, Analysis of Nordic regulatory framework and its effect on waste prevention and recycling in the region, 2019, kapitel 3.5. Tuluttut uani pissarsiarineqarsinnaavoq: <https://www.norden.org/en/publication/analysis-nordic-regulatory-framework-and-its-effect-waste-prevention-and-recycling-0>.
- 34 Naalakkersuisut, Eqqakkat pillugit suliaasaqarfimmi nuna tamakkerlugu aqqiissut nutaaq, 26. september 2018. Qallunaatut kalaallisullu uani pissarsiarineqarsinnaavoq: <https://naalakkersuisut.gl/da/Naalakkersuisut/Nyheder/2018/09/260918-Ny-national-loesning-paa-affaldsomraadet>.
- 35 Naalakkersuisut, Eqqakkat pillugit iliuusissatut pilersaarut 2020-2031, 2020, qupperneq 35ff. Qallunaatut uani pissarsiarineqarsinnaavoq: <https://naalakkersuisut.gl/~media/Nanoq/Files/Publications/Natur/Affaldshandlingsplan%202020-2031.pdf>.
- 36 Avatangiisinut Aningaasaateqarfik pillugu Inatsisartut inatsisaat nr. 9, 27. november 2018-imeersumi §§ 1, 2, imm. 2, aamma 3.
- 37 Takuutaaq ING, Danmark Kalaallit Nunaanni atomimik nukissiorfiusimasumi salisussanngorsinnaavoq, 5. november 2017. Qallunaatooq: <https://ing.dk/imm./danmark-risikerer-at-skulle-rydde-efter-amerikansk-atomreaktor-groenland-207984>; Videnskab.dk, Camp Century: Kalaallit Nunaata sermersuani illoqarfik isertugaq, 18. december 2017. Qallunaatooq: <https://videnskab.dk/kultur-samfund/camp-century-byen-under-groenlands-indlandsis>
- 38 Naalakkersuisut, Camp Century mi avatangiisinik mingutsitsinermik Danmarkip misissuina, 22. februar 2017. Qallunaatut kalaallisullu uani pissarsiarineqarsinnaavoq: https://naalakkersuisut.gl/da/Naalakkersuisut/Nyheder/2017/02/220217_forurening. Avatangiisinik silaannaallu pissusaanik misissuinerit inernerat tuluttut uani pissarsiarineqarsinnaavoq: <http://campcenturyclimate.dk/ccr/reports.html>.
- 39 Misissuinerit inernerit ilisimatusarnermi allaaserisami saqqummiunneqarput Firn Evolution at Camp Century, Greenland: 1966–2100 uannga B. Vandecrux allallu atuagassiami Frontiers Earth Science – Cryospheric Sciences. Tuluttut uani pissarsiarineqarsinnaavoq: <https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/feart.2021.578978/full>.
- 40 Takuuk Naalakkersuisut, "Kalaallit Nunaanni salinissaq pillugu isumaqatigiissut inissippoq": http://naalakkersuisut.gl/da/Naalakkersuisut/Nyheder/2018/01/110118_miljoeaftale

INUTTUT
PISINNAATITAAFFINNUT
INSTITUTTI

INUIT PISINNAATITAAFFII PILLUGIT SIUNNERSUISOQATIGIIT
RÅDET FOR MENNESKERETTIGHEDER